

รูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ*

EDUCATIONAL ADMINISTRATION MODEL BASED ON THE RIGHT MINDFULNESS

ศุภกัญญา ศรีคำไทย

Sukpinya Srikomthai

พระมหาญาณวัฒน์ ฐิตาวฑฒโน

Phramaha Yannawat Thitavaddhano

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

อุทัย สติมัน

Uthai Satiman

มหาวิทยาลัยสวนดุสิต

Suan Dusit University, Thailand

E-mail: sukpinya.im@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยเริ่มจากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีการบริหาร การศึกษาและแนวคิดหลักสัมมาสติ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา แล้วจึง นำมาเสนอรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ โดยมีขั้นตอน คือ 1) การตรวจสอบ ร่างรูปแบบ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 9 รูป/คน มีเครื่องมือวิจัยคือแบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง 2) การพัฒนารูปแบบ ด้วยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 8 รูป/คน มีเครื่องมือ วิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และ 3) การตรวจสอบรูปแบบ ด้วยการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 6 รูป/คน มีเครื่องมือวิจัยคือแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ ผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ เป็นการนำ หลักการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาโดยบูรณาการกับหลักสัมมาสติ เพื่อเป็น ประโยชน์ต่อผู้บริหารการศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ และ 3) กระบวนการ โดยอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกันของสติกับปัญญา คือ สติจับให้ปัญญาดู โดยใช้สติตามคู่มือปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริงที่เกิดขึ้นทั้ง 4 ด้าน คือ กายานุปัสสนา (ดูกาย) เวทนานุปัสสนา (ดูความรู้สึก) จิตตานุปัสสนา (ดูจิต) และธัมมานุปัสสนา (ดูธรรม) ประกอบด้วย (1) การบริหารตนตามหลักสัมมาสติ 20 หลักการ มาประยุกต์ใช้กับผู้บริหารด้าน การบริหารตนเอง (2) การบริหารคนตามหลักสัมมาสติ 14 หลักการ มาประยุกต์ใช้กับผู้บริหาร

* Received 31 January 2020; Revised 29 February 2020; Accepted 29 February 2020

ด้านการบริหารคนผู้ร่วมงาน (3) การบริหารงานตามหลักสัมมาสติ 15 หลักการ มาประยุกต์ใช้กับผู้บริหารด้านการบริหารงานการศึกษา

คำสำคัญ: รูปแบบ, การบริหารการศึกษา, หลักสัมมาสติ

Abstract

The objectives of this research articles were to propose an educational management model based on the Right Mindfulness principles. The study was carried on in 3 steps: 1) Drafted model examining by in-depth interviews with 9 key-informants through structured interview form, 2) Model development by focus group discussions with 8 experts through question guidelines, and 3) Model evaluation by connoisseurship with 6 key-informants through connoisseurship question guidelines. The results reveal that: The educational management model based on the Right Mindfulness principles is the integration of administrative principles and the Right Mindfulness principles for the purpose of administrators' educational administration. It consists of; 1) Principles, 2) Objectives, and 3) Process which is the co-working process of mindfulness and wisdom in body, feelings, mind, and mind-objects. The principles of educational administration based on the Right Mindfulness are (1) Self-management based on 20 principles of the Right Mindfulness is applied to self-management of the administrators, (2) Man management based on 14 principles of the Right Mindfulness is applied to men or co-workers management of the administrators, and (3) Work management based on 15 principles of the Right Mindfulness is applied to duty performance in educational administration of the administrators.

Keywords: Model, Educational Administration, Right Mindfulness

บทนำ

มนุษย์มีแนวคิดในการจัดตั้งสถานศึกษาขึ้น เพื่อให้เป็นแหล่งกลางในการให้การศึกษา จึงเกิดการบริหารการศึกษาขึ้น การให้การศึกษาแก่มนุษย์มีสถาบันที่วิวัฒนาการมาตามลำดับ คือ 1) สถาบันครอบครัว จัดการศึกษาแบบไม่เป็นทางการ โดยพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย เป็นผู้ให้การศึกษาแก่ลูกหลาน 2) สถาบันศาสนา จัดการศึกษาโดยวัด หรือสำนักทางศาสนา โดยมีพระนักบวช บาทหลวง เป็นผู้ให้การศึกษา 3) สถาบันการศึกษา จัดการศึกษา โดยจัดตั้งสถานศึกษา เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ออกแบบการให้การศึกษา โดยมีครูอาจารย์

เป็นผู้ให้การศึกษา (นิพนธ์ กินาวงศ์, 2543) นักบริหารการศึกษามีอาชีพที่จำเป็นต้องสร้างระบบการศึกษา และการบริหารจัดการของสถานศึกษา โดยมีเป้าหมายมุ่งสู่การพัฒนานักเรียนเป็นคนเก่ง คนดี คนมีความสุข และสร้างคุณลักษณะของการเป็นบุคคลที่พึงประสงค์ในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ (learning society) ประกอบกับแนวคิดของการบริหารจัดการศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (school based management) ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจการบริหารทั้งทางด้านวิชาการ การงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารงานทั่วไปสู่สถานศึกษาโดยตรง ระบบการบริหารจัดการศึกษาจึงต้องการคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลเป็นอย่างยิ่ง (วีระยุทธ ชาตะกาญจน์, 2557) โดยมีปัจจัยหลักที่สำคัญจะขาดเสียมิได้ คือ ผู้บริหารซึ่งเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อองค์กรชุมชนและสังคม เนื่องจากเป็นผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดนโยบายวางแผนการดำเนินงาน แนวการปฏิบัติ และเป็นตัวอย่างให้กับผู้อื่นที่อยู่ภายในองค์กร (พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สัมมาปณฺโญ/วันจันทร์), 2559)

ผู้ปฏิบัติงานเพื่อการบริหารการศึกษาประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา ได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา อธิการบดี รองอธิการบดี รวมทั้งผู้บริหารการศึกษาระดับสูงของแต่ละสำนัก ผู้บริหารเหล่านี้ทำหน้าที่บริหารจัดการในแต่ละสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ นับตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับอุดมศึกษา ซึ่งในการบริหารผู้บริหารย่อมปฏิบัติภารกิจทางการบริหารตามกระบวนการบริหารที่เหมาะสม (วีระยุทธ ชาตะกาญจน์, 2557) เหตุนั้น ผู้บริหารองค์การทางการศึกษาจึงนับได้ว่าเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการที่จะทำให้การจัดการศึกษาได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องรู้จักบูรณาการหลักพุทธธรรมกับหลักการบริหารงานด้วยสุจริตทางกาย วาจา และใจ อันจะทำให้การบริหารตนนั้นเป็นไปได้อย่างถูกต้อง (สมศักดิ์ บุญปู, 2557) ควรเป็นผู้ที่มีความรอบรู้รอบคอบมีความรู้วิสัยทัศน์กว้างไกล มีความรับผิดชอบในการทำงานมีทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรม คือ มีความยุติธรรม มีหัวใจพระพรหม มีความเสียสละ ไม่มีมานะทิฎฐิ ไม่มีอคติ เพื่อเกิดเป็นประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงานด้านการบริหารตนบริหารคน และการบริหารงานในองค์กรการบริหารสถานศึกษา (ณัฐพงศ์ เขียวน้อย และคณะ, 2559) และควรพัฒนาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้นกับตนเอง เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมให้เกิดความสันติสุข ด้วยการฝึกภาวนาที่ในชีวิตประจำวัน การฝึกกำหนดจิตที่ให้มีสมาธิซึ่งเป็นภาวะที่จิตมีพลัง มีสติสัมปชัญญะ มีความจำแนกคิดสร้างสรรค์ วางแผนงานจัดองค์กรได้ดี มีศักยภาพทางด้านการวิเคราะห์สังเคราะห์งาน รวมถึงเกิดกระแสแห่งความเมตตา กรุณา มีความอ่อนโยน ปราศจากดีต่อผู้อื่น จนสามารถทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความเคารพ ศรัทธา เชื่อถือ และพร้อมที่จะทำตาม (อำนาจ บัวศิริ, 2561)

หลักการบริหารตน บริหารคน และบริหารงานของนักบริหารในโลกตะวันตกยุคใหม่ในยุคที่อุตสาหกรรมเฟื่องฟูจนเกิดองค์กรทางธุรกิจขนาดใหญ่เห็นได้ชัดว่าใช้ 2 แนวทางคือ

1) คือใช้แนวคิดทฤษฎีการบริหารทั่วไปที่มีผู้คิดค้นเอาไว้ก่อนแล้วหรือคิดค้นขึ้นมาด้วยตัวเองในภายหลัง 2) ใช้แนวคิดทฤษฎีด้านอื่นๆ เข้ามาเสริม เช่น ด้านจิตวิทยา ด้านสังคมวิทยา แต่ในปัจจุบันเมื่อเทคโนโลยีได้รับการพัฒนาขึ้นมามาก พร้อมกับการเกิดขึ้นของสารสนเทศที่เหลือนั่น ทำให้นักบริหารได้เพิ่มแนวทางที่ 3 เข้ามาเสริม นั่นคือแนวคิดด้านปรัชญาและศาสนา โดยวิธีการนำเอาบางแง่มุมของแนวคิดทฤษฎีนั้นๆ เข้ามาเสริมเติมเต็มจุดด้อยหรือจุดที่แนวคิดทฤษฎีการบริหารยังมีปัญหาอยู่ นักบริหารตะวันตกบางท่านก็ใช้วิธีการบูรณาการสร้างตัวแบบเชิงบริหารขึ้นมาใหม่ เช่น กรณีของ Steve Jobs ที่ให้ความสำคัญกับสติ (ความระลึกถึงตัว) ในการบริหาร โดยเฉพาะการตื่นรู้และอยู่กับปัจจุบันมรณสติและอานาปานสติเป็นแรงบันดาลใจให้ใส่ใจงานที่ทำอยู่ประจำวัน (พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สัมมาปญโญ/วันจันทร์), 2559)

พระพุทธศาสนามีหลักธรรมเกี่ยวกับการบริหารจัดการทุกมิติ โดยเน้นที่การพัฒนามนุษย์ให้มีความงอกงามทั้งทางร่างกายและจิตใจเป็นเบื้องต้น ให้เป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมที่สมบูรณ์ จากนั้นมนุษย์จึงไปบริหาร (พระศรีคัมภีรญาณ (สมจินต์ สัมมาปญโญ/วันจันทร์), 2559) โดยเฉพาะในการบริหารการศึกษาสำหรับผู้บริหารทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านการบริหารตน ด้านการบริหารคน และด้านการบริหารงานนั้น พบว่ามีหลักพุทธธรรมที่มีความสำคัญโดยตรงคือ หลักสติ เพราะสติ เป็นความระลึกได้ นึกได้ ความไม่เผลอ การคุมใจไว้กับจิต หรือคุมจิตไว้กับสิ่งที่เกี่ยวข้อง จำการที่ทำและคำที่พูดแล้วแม่นยำได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2551) นอกจากนี้ สติ ยังมีความหมายถึง ความระมัดระวัง ความตื่นตัวต่อหน้าที่ ภาวะที่พร้อมอยู่เสมอในการคอยรับรู้ต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้อง และตระหนักรู้ว่าควรปฏิบัติต่อสิ่งนั้น ๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2558) โดยหลักการเจริญสตินับได้ว่าเป็นการเจริญสติตามหลักอริยมรรค 8 เป็นวิธีการเจริญสติตามหลักหนทางอันประเสริฐ 8 อันเป็นหนทางสายกลางมัชฌิมาปฏิปทาและเป็นหนทางที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น ประกอบด้วยสัมมาทิฐิ (เห็นชอบ) สัมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ) สัมมาวาจา (เจรจาชอบ) สัมมากรรมันตะ (กระทำชอบ) สัมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ) สัมมาวายามะ (พยายามชอบ) สัมมาสติ (ระลึกชอบ) สัมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ)

หลักสัมมาสติ จึงเป็นหลักธรรมที่สำคัญประการหนึ่งในหลักอริยมรรค 8 ซึ่งมีความหมายว่า ระลึกชอบ คือ ระลึกในสติปัฏฐาน 4 (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2556) และสัมมาสติ ตามคำจำกัดความแบบพระสูตรนั้นก็คือ หลักธรรมที่เรียกว่า สติปัฏฐาน 4 นั่นเอง หัวข้อทั้ง 4 ของหลักธรรมหมวดนี้ มีชื่อเรียกสั้น ๆ คือ 1) กายานุปัสสนา (การพิจารณากาย, การตามรู้ทันกาย) 2) เวทนานุปัสสนา (การพิจารณาเวทนา, การตามรู้ทันเวทนา) 3) จิตตานุปัสสนา (การพิจารณาจิต, การตามรู้ทันจิต) 4) ธัมมานุปัสสนา (การพิจารณาธรรมต่าง ๆ, การตามรู้ทันธรรม) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2558) แสดงให้เห็นว่า หลักสัมมาสติ มีความสำคัญกับการบริหารการศึกษา เพราะผู้บริหารการศึกษาสามารถนำหลักสัมมาสติมาใช้ในการบริหารการศึกษาทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ การบริหารตน การ

บริหารคน และการบริหารงาน เพื่อการทำงานร่วมกันเป็นทีมจนนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพ การศึกษา ถือเป็นวิธีการที่จะช่วยพัฒนาสถานศึกษา เพราะผู้บริหารที่ได้นำหลักสัมมาสมาธิมา พัฒนาจิตใจตนเองแล้วนั้นจะสามารถส่งผลต่อการพัฒนาให้เป็นไปครบ 3 ด้าน คือ 1) พัฒนา ด้านกาย 2) พัฒนาด้านพฤติกรรม 3) พัฒนาด้านจิตใจ 4) พัฒนาด้านปัญญา (พระครูธรรมธร ครรชิต คุณวโร, 2556) ความสำคัญของการปฏิบัติตนตามหลักพุทธธรรมที่สอดคล้องกับ หลักการบริหารด้านการครองตน การครองคน และการครองงาน อันเป็นสมรรถนะที่สำคัญ จำเป็นของผู้บริหารการศึกษาจะส่งผลต่อการบริหารการศึกษาและการปฏิบัติงานของครู และ บุคลากรทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืน (วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กินาวงศ์, 2550) หมวดธรรมที่ประยุกต์ใช้เป็นรากฐานคุณธรรมของผู้บริหาร โรงเรียน คือ 1) คุณธรรมในการครองตน 2) คุณธรรมในการครองคน และ 3) คุณธรรมในการ ครองงาน มีความสำคัญต่อการบริหารงานในโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง เพราะการบริหารงานใดก็ ตามให้ประสบผลสำเร็จนั้นจะต้องใช้ความรู้คู่คุณธรรม (มงคล ภาครธรรมานนท์, 2539)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง รูปแบบ การบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสมาธิ เพื่อให้เป็นเป็นประโยชน์ในการบริหารการศึกษาด้าน การบริหารตน บริหารคน บริหารงาน ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา โดยใช้หลักสัมมาสมาธิเป็นฐาน และเพื่อให้ผู้บริหารได้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการบริหารการศึกษาสืบต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเสนอรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสมาธิ

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบด้วย การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) การสัมภาษณ์ (Interview) การสนทนากลุ่ม (Focus Group) และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ (Connoisseurship) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการบริหารการศึกษา โดยทำการวิเคราะห์ เอกสาร เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีการบริหารการศึกษา ใช้เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบศึกษา เอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์เนื้อหา โดยวิเคราะห์ด้วยหลัก 4C ได้แก่ 1) แนวคิด (Concept) 2) เนื้อหา (Content) 3) การจัดกรอบแนวคิด (Conceptualize) 4) การอธิบาย ความ (Communication)

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาแนวคิดหลักสัมมาสมาธิ โดยการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวข้องกับหลัก สัมมาสมาธิ ใช้เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบศึกษาเอกสาร และวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์ เนื้อหา โดยวิเคราะห์ด้วยหลัก 4C ได้แก่ 1) แนวคิด (Concept) 2) เนื้อหา (Content) 3) การจัดกรอบแนวคิด (Conceptualize) 4) การอธิบายความ (Communication)

ขั้นตอนที่ 3 เสนอรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ มีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

1. ยกร่างรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร และผลลัพธ์ที่ได้จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1-2 ใช้เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบศึกษาเอกสาร และทำการวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์เนื้อหา โดยทำการวิเคราะห์เอกสารด้วยการแปลภาษาเป็นข้อมูลด้วยการวิเคราะห์จับประเด็นเนื้อหาแล้วสรุปเนื้อหาตามองค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ และ 3) กระบวนการ

2. ตรวจสอบร่างรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 9 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านบริหารการศึกษา 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักพุทธธรรม 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาและหลักพุทธธรรม ใช้เครื่องมือในการวิจัยเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และทำการวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์เนื้อหา โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ประกอบด้วย 1) การตรวจสอบโครงสร้างของรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ และ 2) การตรวจสอบเนื้อหาของรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ

3. พัฒนารูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ โดยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ 1) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านบริหารการศึกษา 2) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักพุทธธรรม 3) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการบริหารการศึกษาและหลักพุทธธรรม ใช้เครื่องมือในการวิจัยเป็นแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และทำการวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์เนื้อหา โดยวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย 1) ความเหมาะสมของภาพร่างรูปแบบ 2) ความเหมาะสมขององค์ประกอบร่างรูปแบบ (1) ความเหมาะสมของหลักการ (2) ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ (3) ความเหมาะสมของกระบวนการ

4. ตรวจสอบรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ โดยการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 6 รูป/คน ด้วยการเลือกเจาะจง โดยกำหนดเกณฑ์ในการคัดเลือก คือ 1) ผู้เชี่ยวชาญด้านบริหารการศึกษา 2) ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักพุทธธรรม 3) ผู้เชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษาและหลักพุทธธรรม ใช้เครื่องมือการวิจัยเป็นแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และทำการวิเคราะห์ข้อมูลการวิเคราะห์เนื้อหา โดยวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย 1) ความเหมาะสมของภาพร่างรูปแบบ 2) ความเหมาะสมขององค์ประกอบร่างรูปแบบ (1) ความเหมาะสมของหลักการ (2) ความเหมาะสมของวัตถุประสงค์ (3) ความเหมาะสมของกระบวนการ

ผลการวิจัย

รูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ เป็นกระบวนการนำหลักการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาโดยบูรณาการกับหลักสัมมาสติ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้บริหารการศึกษา ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 รูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ

จากภาพที่ 1 อธิบายได้ว่า รูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ 3) กระบวนการ ได้แก่ (1) การบริหารตนตามหลักสัมมาสติ (2) การบริหารคนตามหลักสัมมาสติ (3) การบริหารงานตามหลักสัมมาสติ โดยมีรายละเอียดดังนี้

หลักการ

1. ผู้บริหารได้แนวทางการบริหารด้านการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงาน โดยบูรณาการกับหลักสัมมาสติ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษา
2. ภาครัฐ กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติไปประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาและการพัฒนาผู้บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสามารถนำหลักการบริหารและหลักพุทธธรรมนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารตนเองด้วยการใช้สติตามดูโดยมีปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริง

2. เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสามารถนำหลักการบริหารและหลักพุทธธรรมนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารคนผู้ร่วมงานการศึกษาด้วยการใช้สติตามดูโดยมีปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริง

3. เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสามารถนำหลักการบริหารและหลักพุทธธรรมนำมาประยุกต์ใช้กับการบริหารงานการศึกษาด้วยการใช้สติตามดูโดยมีปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริง

กระบวนการการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ ประกอบด้วย

1. การบริหารตนตามหลักสัมมาสติ เป็นการนำหลักการบริหารเพื่อมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาด้านการบริหารตนเองของผู้บริหาร โดยการใช้สติตามดูโดยมีปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริง 20 หลักการ ประกอบด้วย 1) การบริหารตนด้วยกายานุปัสสนา (ดูกาย) ประกอบด้วย (1) การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับคนในองค์กร (2) การออกกำลังกายและการรักษาสุขภาพ 2) การบริหารตนด้วยเวทนานุปัสสนา (ดูความรู้สึก) ประกอบด้วย (1) การสร้างความสุขให้ตนเอง (2) การพักผ่อนหย่อนใจเพื่อผ่อนคลายจิตใจ 3) การบริหารตนด้วยจิตตานุปัสสนา (ดูจิต) ประกอบด้วย (1) ความมีจิตใจที่เข้มแข็ง (2) การรู้จักตนเอง (3) ความกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้ (4) การฝึกควบคุมอารมณ์ (5) การมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล (6) การแก้ปัญหาที่สาเหตุ (7) การคิดอย่างมีเหตุผล (8) การตื่นรู้อยู่กับปัจจุบัน (9) การฟังตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ (10) ความซื่อสัตย์สุจริต (11) ความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และ 4) การบริหารตนด้วยธัมมานุปัสสนา (ดูธรรม) ประกอบด้วย (1) การประหยัดและเก็บออม (2) การรักษาระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย (3) การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา (4) การมีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (5) การจัดสรรเวลาให้เกิดประสิทธิภาพอย่างเต็มที่

2. การบริหารคนตามหลักสัมมาสติ เป็นการนำหลักการบริหารเพื่อมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาด้านการบริหารคนผู้ร่วมงานของผู้บริหาร โดยการใช้สติตามดูโดยมีปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริง 14 หลักการ ประกอบด้วย 1) การบริหารคนด้วยกายานุปัสสนา (ดูกาย) ประกอบด้วย (1) การเสริมสร้างความสามัคคีและร่วมกิจกรรมของหมู่คณะ (2) การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ 2) การบริหารคนด้วยเวทนานุปัสสนา (ดูความรู้สึก) ประกอบด้วย (1) การเสริมสร้างขวัญกำลังใจ 3) การบริหารคนด้วยจิตตานุปัสสนา (ดูจิต) ประกอบด้วย (1) การมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น (2) การร่วมทุกข์ร่วมสุขร่วมแก้ไข (3) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง (4) การแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ (5) ความสามารถในการกระตุ้นคิดสร้างสรรค์ (6) การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ (7) ความเป็นผู้มีคุณธรรมทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น และ 4) การบริหารคนด้วยธัมมานุปัสสนา (ดูธรรม) ประกอบด้วย (1) การใช้คนอย่างเหมาะสมและเต็มศักยภาพ (2) การวางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะ เหตุการณ์ และ

สิ่งแวดล้อม (3) ความสามารถในการร่วมทำงานเป็นกลุ่ม (4) การเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน

3. การบริหารงานตามหลักสัมมาสติ เป็นการนำหลักการบริหารเพื่อมาประยุกต์ใช้กับการศึกษาด้านการบริหารงานการศึกษาของผู้บริหาร โดยการใช้สติตามดูโดยมีปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริง 15 หลักการ ประกอบด้วย 1) การบริหารงานด้วยกายานุปัสสนา (ดูกาย) ประกอบด้วย (1) การมีส่วนร่วมในการทำงาน (2) การเข้าร่วมประชุมปรึกษาอย่างสม่ำเสมอ 2) การบริหารงานด้วยเวทนานุปัสสนา (ดูความรู้สึก) ประกอบด้วย (1) การดูแลความทุกข์สุขอย่างสม่ำเสมอทุกคน 3) การบริหารงานด้วยจิตตานุปัสสนา (ดูจิต) ประกอบด้วย (1) การคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม (2) ความสามารถในการควบคุมตนเองและคนอื่น (3) ความตั้งใจทำงานด้วยความคิดมุ่งมั่น (4) ความขยันอดทนพากเพียรในการทำงาน (5) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงงาน (6) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ (7) ความยืดหยุ่นในการทำงาน และ 4) การบริหารงานด้วยธัมมานุปัสสนา (ดูธรรม) ประกอบด้วย (1) ความมีปฏิภาณไหวพริบในการปฏิบัติงาน (2) ความสามารถในการวางแผน จัดองค์กร แต่งตั้งบุคลากร อำนาจการ ประสานงาน และงบประมาณ (3) ความรู้และเข้าใจหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบ กฎ ข้อบังคับ มติ กฎหมาย และนโยบาย (4) การทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดี (5) ความยุติธรรมในการแบ่งงาน การเลื่อนตำแหน่ง และการพิจารณาความดีความชอบ

อภิปรายผล

รูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ เป็นกระบวนการนำหลักการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษาโดยบูรณาการกับหลักสัมมาสติ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการบริหารการศึกษาของผู้บริหารการศึกษา ซึ่งสามารถนำมาอภิปรายผลได้ ดังนี้

หลักการของรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ 1) ผู้บริหารได้แนวทางการบริหารด้านการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงาน โดยบูรณาการกับหลักสัมมาสติ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษา 2) ภาครัฐ กระทรวงศึกษาธิการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติไปประยุกต์ใช้ในการบริหารการศึกษาและการพัฒนาผู้บริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งหลักการนี้ เป็นการนำหลักการบริหารทั้ง 3 ด้าน มาบูรณาการกับหลักสัมมาสติและเกิดเป็นประโยชน์ต่อประชาคมสังคมไทยเป็นอย่างมาก ดังที่ สมศักดิ์ บุญปู่ ได้กล่าวว่า การบริหารการศึกษา คือ กิจกรรมที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน ประชาชน รวมทั้งสมาชิกของสังคม เพื่อให้บุคคลเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคม เพื่อให้บุคคลพัฒนาตรงตามเป้าหมายของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ และเพื่อร่วมมือกันพัฒนาคนให้มีคุณภาพ (สมศักดิ์ บุญปู่, 2557)

วัตถุประสงค์ของรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้บริหารสามารถนำหลักการบริหารและหลักพุทธธรรมนำมาประยุกต์ใช้กับ 1) การบริหารตนเองด้วยการใช้สติตามคูดุโดยมีปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริง 2) การบริหารคนผู้ร่วมงาน การศึกษาด้วยการใช้สติตามคูดุโดยมีปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริง และ 3) การบริหารงาน การศึกษาด้วยการใช้สติตามคูดุโดยมีปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริง ซึ่งเป็นการนำหลักพุทธธรรมคือ สัมมาสติ มาบูรณาการในการบริหารการศึกษาด้านการบริหารตน การบริหารคน และการบริหารงาน อันเป็นการประยุกต์หลักพุทธธรรมให้เกิดเป็นประโยชน์ต่อการทำงานในชีวิตประจำวัน แนวทางการนำสติปัญญาไปใช้ในชีวิตประจำวัน ในระดับบุคคลทั่วไป หมายถึง ผู้ที่ต้องดำเนินชีวิตเกี่ยวข้องกับหน้าที่การงานประจำวัน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต), 2555) สามารถให้ผลได้ในระดับหนึ่ง คือมีสติรู้เท่าทันการทำงานได้ดี การมีสติที่ถูกต้อง (สัมมาสติ) การมีสติที่ถูกต้องส่วนใหญ่อยู่ในระดับเหนือโลก (โลกุตระ) ซึ่งมีความมุ่งมั่นเพื่อให้พ้นจากความโลภ โกรธและความหลง ส่วนบุคคลธรรมดาอย่างไม่ถึงขั้นการมีสติที่ถูกต้อง จำเป็นต้องมีการฝึกจิตและวิปัสสนาตามที่กำหนดอย่างเคร่งครัดต่อไป (สุนทร โคตรบรรเทา, 2553)

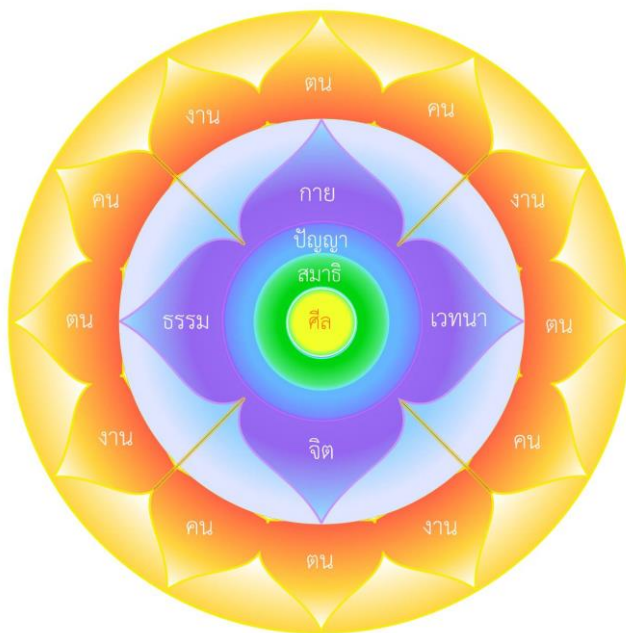
กระบวนการของรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ เป็นกระบวนการการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ โดยอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกันของสติกับปัญญา (สัมปชัญญะ) คือ สติจับให้ปัญญาดู โดยการใช้สติตามคูดุโดยมีปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริงที่เกิดขึ้นทั้ง 4 ด้าน คือ กายานุปัสสนา (ดูกาย) เวทนานุปัสสนา (ดูความรู้สึก) จิตตานุปัสสนา (ดูจิต) และธัมมานุปัสสนา (ดูธรรม) ประกอบด้วย 1) การบริหารตนตามหลักสัมมาสติ 2) การบริหารคนตามหลักสัมมาสติ 3) การบริหารงานตามหลักสัมมาสติ การมีสติที่ถูกต้อง (สัมมาสติ) ต้องประกอบด้วย การมีสติพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ 1) การมีสติทางกาย 2) การมีสติทางความรู้สึก 3) การมีสติทางจิตใจ 4) การมีสติทางข้อปฏิบัติ (สุนทร โคตรบรรเทา, 2553) การตั้งสติตามรู้อารมณ์ปัจจุบันที่เกิดขึ้น คือ กำหนดรู้ฐานทั้ง 4 ได้แก่ 1) ฐานกาย พิจารณาความรู้สึกเคลื่อนไหวของกายขณะที่ ยืน เดิน นั่ง นอน รวมถึงอิริยาบถย่อย 2) ฐานเวทนา ความรู้สึกพิจารณาความรู้สึกที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติ เช่น ความรู้สึกสบาย ไม่สบาย หรือเฉยๆ 3) ฐานจิต พิจารณาอาการของจิต เช่น จิตคิดถึงอารมณ์ มีความโกรธ ความอาฆาต ความยินดี ไม่ยินดี ความพอใจ ไม่พอใจ 4) ฐานธรรม ยกเอาหมวดธรรมมีขึ้น 5 อายตนะ 12 เป็นต้น มาพิจารณาเพื่อให้เกิดปัญญาชัดตามความเป็นจริง (พระมหาธานินทร์ อาทิตวโร (คำกมล), 2555)

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้จากการวิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ คือ เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารองค์กรทางการศึกษาและองค์กรทั่วไป กล่าวคือ

เป็นหลักการปฏิบัติสำหรับองค์กรทางการศึกษาและองค์กรทั่วไป โดยผู้บริหารองค์กรและผู้มีส่วนร่วมในองค์กรทุกคน ซึ่งผู้มีส่วนร่วมในองค์กรควรปฏิบัติตามหลักไตรสิกขา อันเป็นข้อปฏิบัติขั้นแรกที่จะสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาทางด้านสัมมาสติ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับตนเอง คนร่วมงาน และงานในองค์กร ดังแสดงในภาพที่ 2

ภาพที่ 2 องค์กรความรู้จากการวิจัย

มีคำอธิบายภาพองค์กรความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพวงกลมรอบใน 3 วง คือ ไตรสิกขา ประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา เป็นหลักพุทธธรรมสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาตามหลักสัมมาสติขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ โดยมีคนในองค์กรทั้งผู้บริหารและผู้มีส่วนร่วมในองค์กรควรปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาให้สมบูรณ์เป็นอันดับแรก เพื่อเป็นการสนับสนุนในการให้หลักสัมมาสติเกิดขึ้นเป็นประโยชน์ต่อตน คน และงาน ในองค์กรนั้นๆ ได้อย่างเป็นองค์รวม โดยหลักไตรสิกขาแต่ละองค์ประกอบนั้นล้วนมีความสัมพันธ์กันทุกองค์ประกอบ เพราะศีลก็เป็นตัวหนุน ช่วยให้ใจพร้อมที่จะเจริญสมาธิ สมาธิก็มาช่วยให้รักษาศีลได้หนักแน่นจริงจังมากขึ้น สมาธิเป็นฐานให้แก่ปัญญา ทำให้มีความคิดจิตใจที่มั่นคงแน่วแน่ คิดได้ชัด มองเห็นแจ่มแจ้ง ช่วยให้ปัญญาแก่กล้า ปัญญาดีขึ้นก็ช่วยให้ทำจิตใจได้ดีขึ้น รู้จักว่าควรจะต้องปฏิบัติต่อจิตใจในด้านสมาธิอย่างไรจึงจะได้ผลดี และย้อนมาช่วยให้การรักษาศีลอีก

ภาพกลีบดอกบัวรอบใน 4 ดอกบัว คือ สัมมาสติ 4 ประการ ประกอบด้วยกาย (การดูกาย) เวทนา (การดูความรู้สึก) จิต (การดูจิต) และธรรม (การดูธรรม) อันเป็นหลักที่คนในองค์กรหลังจากได้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาในขั้นแรกแล้วจะสามารถสนับสนุนให้เกิดหลักสัมมาสติขึ้นได้โดยสะดวก โดยจะส่งผลให้คนในองค์กรสามารถปฏิบัติตามหลักสัมมาสตินั้นเป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของสติกับปัญญา (สัมปชัญญะ) ใช้สติตามดูโดยมีปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริงที่เกิดขึ้นตามสัมมาสติได้

ภาพกลีบดอกบัวรอบนอก 12 ดอกบัว แบ่งเป็นกลุ่มๆ ละ 3 ดอกบัว คือ การที่คนในองค์กรได้ปฏิบัติตามหลักไตรสิกขาจนส่งผลให้เกิดการพัฒนาหลักสัมมาสติทั้ง 4 ด้าน เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับ 3 กลุ่ม ในองค์กร คือ ตน คน และงาน โดยในภาพองค์ความรู้จากการวิจัยนั้น มี

ภาพกลีบดอกบัวรอบใน คือ สัมมาสติทั้ง 4 ที่มุ่งตรงต่อกลิบบอกบัว คือ ตน ก่อนเพราะตนเองเป็นหลักสำคัญที่สุดในการนำไปประยุกต์ใช้ ถ้าตนเองสามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้ได้ก็จะเป็นสิ่งที่จะเป็นปัจจัยสำคัญสู่ความสำเร็จในการที่คนผู้ร่วมงานและงานหน้าที่ในองค์กรที่จะสามารถนำหลักการนี้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดขึ้นได้จริง โดยมีกลีบดอกบัว คือ ตน อยู่ตรงกลาง และกลีบดอกบัว คือ คนและงาน อยู่รอบข้าง โดยมีแนวทางการนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์กับผู้บริหารในองค์กรทางการศึกษาและองค์กรทั่วไปได้ดังนี้

1. การนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับผู้บริหารด้านดูกาย ประกอบด้วย 1) การสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับคนในองค์กร 2) การออกกำลังกายและการรักษาสุขภาพ 3) การเสริมสร้างความสามัคคีและร่วมกิจกรรมของหมู่คณะ 4) การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ 5) การมีส่วนร่วมในการทำงาน 6) การเข้าร่วมประชุมปรึกษาอย่างสม่ำเสมอ

2. การนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับผู้บริหารด้านดูเวทนา ประกอบด้วย 1) การสร้างความสุขให้ตนเอง 2) การพักผ่อนหย่อนใจเพื่อผ่อนคลายจิตใจ 3) การเสริมสร้างขวัญกำลังใจ 4) การดูแลความทุกข์สุขอย่างสม่ำเสมอทั่วหน้า

3. การนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับผู้บริหารด้านดูจิต ประกอบด้วย 1) การมีจิตใจที่เข้มแข็ง 2) การรู้จักตนเอง 3) การกระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้ 4) การฝึกควบคุมอารมณ์ 5) การมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล 6) การแก้ปัญหาที่สาเหตุ 7) การคิดอย่างมีเหตุผล 8) การตื่นรู้อยู่กับปัจจุบัน 9) การพึ่งตนเอง ขยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ 10) ความซื่อสัตย์สุจริต 11) ความเสียสละเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ 12) ความมีน้ำใจช่วยเหลือผู้อื่น 13) การร่วมทุกข์ร่วมสุขร่วมแก้ไข 14) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง 15) การแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ 16) ความสามารถในการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ 17) การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้ 18) ความเป็นธรรมทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น 19) การคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม 20) ความสามารถในการควบคุมตนเองและคนอื่น

21) การตั้งใจทำงานด้วยความคิดมุ่งมั่น 22) ความขยันอดทนพากเพียรในการทำงาน 23) ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงงาน 24) ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ 25) ความยืดหยุ่นในการทำงาน

4. การนำองค์ความรู้จากการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับผู้บริหารด้านคุณธรรม ประกอบด้วย 1) ความประหยัดและเก็บออม 2) การรักษาระเบียบวินัยและเคารพกฎหมาย 3) การปฏิบัติตามคุณธรรมของศาสนา 4) ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 5) การจัดสรรเวลาให้เกิดประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ 6) การใช้คนอย่างเหมาะสมและเต็มศักยภาพ 7) การวางตนให้เหมาะสมแก่ฐานะ เหตุการณ์ และสิ่งแวดล้อม 8) ความสามารถในการร่วมทำงานเป็นกลุ่ม 9) การเสริมสร้างมนุษยสัมพันธ์ในการทำงาน 10) การมีปฏิภาณไหวพริบในการปฏิบัติงาน 11) ความสามารถในการวางแผน จัดองค์กร แต่งตั้งบุคลากร อำนาจการ ประสานงาน และงบประมาณ 12) ความรู้และเข้าใจหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบ กฎ ข้อบังคับ มติ กฎหมาย และนโยบาย 13) การทำตัวให้เป็นอย่างที่ดี 14) ความยุติธรรมในการแบ่งงาน การเลื่อนตำแหน่ง และการพิจารณาความดีความชอบ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

บทความวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ โดยสรุปเป็นกระบวนการนำหลักการบริหารที่เกี่ยวข้องกับการบริหารการศึกษา โดยบูรณาการกับหลักสัมมาสติ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้บริหารการศึกษา ประกอบด้วย 1) หลักการ 2) วัตถุประสงค์ และ 3) กระบวนการ โดยอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกันของสติกับปัญญา (สัมปชัญญะ) คือ สติจับให้ปัญญาดู โดยการใช้สติตามดูโดยมีปัญญารู้เท่าทันตามเป็นจริงที่เกิดขึ้นทั้ง 4 ด้าน คือ กายานุปัสสนา (ดูกาย) เวทนานุปัสสนา (ดูความรู้สึก) จิตตานุปัสสนา (ดูจิต) และธัมมานุปัสสนา (ดูธรรม) ประกอบด้วย (1) การบริหารตนตามหลักสัมมาสติ 20 หลักการ (2) การบริหารคนตามหลักสัมมาสติ 14 หลักการ (3) การบริหารงานตามหลักสัมมาสติ 15 หลักการ

ข้อเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

1. เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเพียงอย่างเดียว จึงควรมีการศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ ตามกระบวนการวิจัยแบบผานวิธี หรือการวิจัยเชิงปริมาณด้วยสถิติขั้นสูง ในการวิจัยครั้งต่อไป

2. ควรมีการนำรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักสัมมาสติ ไปพัฒนาเป็นการวิจัยแบบอื่นๆ เช่น การวิจัยและพัฒนา การวิจัยเชิงนโยบาย การวิจัยอนาคต และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นต้น

3. ควรมีการทำการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารการศึกษาตามหลักพุทธธรรมข้ออื่นๆ เช่น สัทธรรม 3 พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 สปัจริยธรรม 7 บารมี 10 เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐพงศ์ เขียวน้อย และคณะ. (2559). องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงพุทธในการสื่อสารองค์กรของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครศรีธรรมราช เขต 2. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 1(1), 27-33.
- นิพนธ์ กินาวงศ์. (2543). *หลักการบริหารการศึกษา*. พิษณุโลก: ตระกูลไทย.
- พระครูธรรมธรครุฑชิต คุณวโร. (2556). จิตตภาวนากับการเปลี่ยนแปลงในพระพุทธศาสนา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 15(2), 143-152.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 11)*. กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2555). *ธรรมะฉบับเรียนลัด*. (พิมพ์ครั้งที่ 30). กรุงเทพมหานคร: ผลิติมม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2556). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 21)*. กรุงเทพมหานคร: ผลิติมม์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2558). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 43). กรุงเทพมหานคร: ผลิติมม์.
- พระมหาธานินทร์ อาทิตวโร (คำคมล). (2555). การพัฒนาสังฆารเพื่อการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์*, 9(3), 123-124.
- พระศรีคัมภีร์ญาณ (สมจินต์ สัมมาปัญญา/วันจันทร์). (2559). *บูรณาการพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างพลังบริหาร*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มงคล ภาครฐวานนท์. (2539). พฤติกรรมด้านคุณธรรมของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด. ใน *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*.
- วรภาส ประสมสุข และนิพนธ์ กินาวงศ์. (2550). *หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธธรรม*. *วารสารศึกษาศาสตร์*, 18(2), 63-84.
- วีระยุทธ ชาทะกาญจน์. (2557). การวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารการศึกษา. *กรุงเทพมหานคร, วี.พรินท์* (1991).
- สมศักดิ์ บุญปู. (2557). พลธรรม : พลังอำนาจเชิงสร้างสรรค์ของผู้บริหารสถานศึกษายุคใหม่. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 1(2), 1-12.

- สมศักดิ์ บุญปู. (2557). *พุทธปรัชญากับการบริหารการศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.
- สุนทร โคตรบรรเทา. (2553). *แก่นแท้ศาสนาโลกสำหรับผู้บริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน.
- อำนาจ บัวศิริ. (2561). กระบวนการสร้างภาวะผู้นำด้วยหลักไตรสิกขา. *วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 5(3), 26-34.